

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2017/18:3593

av Karin Rågsjö m.fl. (V)

En värdig äldreomsorg

---

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut	2
3 En jämlik äldreomsorg	2
4 Personal	3
4.1 Undersköterskor är viktiga	3
4.2 Utbildning för chefer och handläggare i äldreomsorgen	4
5 Tryggt boende	4
5.1 Fler boendalternativ	4
5.2 Särskilt boende vid behov	5
6 Hemtjänst	5
6.1 Förenklade regler	5
6.2 Reglera ansvaret för asylsökande i behov av hemtjänst	6
7 Mat är livsviktigt	6
8 Stöd till anhöriga behövs	7

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utvecklas former för insamlande och spridning av nationella data om effektiva metoder, organisatoriska modeller och arbetssätt för vård av äldre och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utformas en kompetensplan för äldreomsorgen som kan öka antalet undersköterskor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa nationella riktlinjer för undersköterskor och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten att reglera att enhetschefen har lämplig utbildning i särskilda boendeformer, hemtjänst och dagverksamheter för äldre bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur såväl befintliga bostäder som de som byggs nu kan möjliggöra för äldre personer att lättare klara sig själva, fortsätta odla sina intressen och ha ett socialt nätverk och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en kartläggning av skillnader i beslut om bistånd till särskilt boende mellan kommunerna och orsaker till dessa och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en studie om livssituationen för personer som blivit nekade plats i särskilt boende där huvudorsaken varit oro, ångest eller ensamhet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att biståndsprövningen bör förenklas för personer som har fyllt 80 år avseende hemtjänst och mindre, sociala insatser och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör se över ett förtydligande i den rättsliga regleringen om ansvaret för hemtjänst för äldre som är asylsökande och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att genomföra en långsiktig informations- och utbildningsinsats, riktad till alla som arbetar med äldre, för att få till stånd bättre mat i syfte att förbättra hälsan hos äldre och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur stödet till anhöriga som vårdar närstående fungerar, där ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv särskilt ska beaktas, och tillkännager detta för regeringen.

3 En jämlik äldreomsorg

Dagens och framtidens äldreomsorg berör oss alla. Antingen är vi själva äldre och befinner oss i äldreomsorgen eller så kommer vi i de flesta fall förr eller senare att hamna där. Kanske vi arbetar där under stressiga arbetsförhållanden och med låga löner. Säkert har de flesta av oss familjemedlemmar eller släktingar som bor på ett boende för äldre eller har hemtjänst.

En bra äldreomsorg är inte bara en välfärdsfråga, det är också en viktig jämställdhetsfråga. Kvinnor är klart överrepresenterade både bland personalen och

bland de anhöriga som tar ett stort ansvar för äldre familjemedlemmar. En utbyggd och välfungerande äldreomsorg är en förutsättning för att kvinnor ska kunna delta på arbetsmarknaden och därigenom ha en egen inkomst. Kvinnor utgör också majoriteten i den äldre befolkningen då de generellt sett lever längre än män. Kvinnor som har levt sina liv ihop med män lever ofta ensamma de sista åren i livet, både beroende på livslängd och på att många ofta är ett par år yngre än sin partner. Då kvinnor ofta har lägre pension och kommer från ett arbetsliv med högre risk för arbetsskador blir det tydligt att en god och välutbyggd äldreomsorg är avgörande för kvinnors livskvalitet.

Vänsterpartiets mål är en jämlik äldreomsorg. För att nå dit behöver äldreomsorgen och kommunerna tillföras tillräckliga resurser, arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal förbättras och vinstintressena i äldreomsorgen tas bort. För att äldreomsorgen ska bli jämlik i hela landet behöver det också utvecklas metodstöd och arbetssätt som sprids på nationell nivå. Former för insamlande och spridning av nationella data om effektiva metoder, organisatoriska modeller och arbetssätt för vård av äldre bör utvecklas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Personal

Personalen är grunden för en bra, värdig och trygg äldreomsorg. Det är personalen som bygger äldreomsorgen. Bra bemanning är en förutsättning för att personalen ska få tid för möten med de äldre och göra ett bra jobb. För Vänsterpartiet är en god omsorg om äldre en mycket viktig fråga. Därför drev vi i budgetförhandlingarna med regeringen igenom en satsning på äldreomsorg med två miljarder årligen för att stärka bemanningen. Tack vare Vänsterpartiet har även de generella statsbidragen till kommunsektorn ökat med tio vänstermiljarder i permanent stöd.

4.1 Undersköterskor är viktiga

Nio av tio av dem som arbetar i vården är undersköterskor. Det finns idag alldeles för få undersköterskor. Antalet personer som årligen slutför undersköterskestudier behöver öka från dagens cirka 4 000 till 16 000 enligt en ny statlig utredning om förslag till kvalitetsplan för äldreomsorgen (SOU 2017:21). Därför bör en kompetensplan utformas för äldreomsorgen som kan öka antalet undersköterskor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är väldigt otydligt vilka kvalifikationer en undersköterska i dag behöver, då det är arbetsgivaren som bedömer detta vid anställning. Det är viktigt att stärka undersköterskornas roll och att stärka en nödvändig professionalisering. Det finns inga enkla jobb i vård och omsorg av äldre personer. I dag ser utbildningarna olika ut över landet och behöver stadgas upp för att tydliggöra rollen. Det är viktigt att veta vilken utbildning och därmed kompetens en undersköterska har för att höja kvalitet och status på yrket.

Det kan också behövas specialiseringar eftersom rollen är så pass olika beroende på arbetsplats. Specialistkunskaper ska enligt löneavtal ge löneutveckling. Det finns i dag möjlighet att specialisera sig genom yrkeshögskolan inom t.ex. demens eller palliativ vård men det finns inga nationella riktlinjer kring utbildningen. Det bör därför införas

nationella riktlinjer för undersköterskor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Utbildning för chefer och handläggare i äldreomsorgen

Kraven behöver stärkas på framtida enhetschefer inom äldreomsorgen. De har en viktig roll och behöver få verktyg för sitt arbete i syfte att ge personalen förutsättningar för reflektion och handledning. Även biståndshandläggare, som bedömer de äldres behov av omsorg, har en viktig roll i omsorgen av äldre. De har kontakt med enskilda äldre personer och deras anhöriga och fattar beslut i ärenden rörande bistånd enligt socialtjänstlagen. I dag har de ofta en socionomutbildning. Det är en allmän utbildning som inte fokuserar på äldres behov, vilket kan bli ett problem.

När de gäller enhetschefer är det också ett problem att de ofta har många medarbetare. En jämförelse mellan teknisk verksamhet, socialtjänstens individ- och familjeomsorg och äldreomsorgen 2012 visade stora skillnader. Inom äldreomsorgen hade 72 procent av enhetscheferna 30 eller fler medarbetare, medan motsvarande andel inom teknik respektive individ- och familjeomsorg var 17 procent och 24 procent.

Enhetscheferna inom vården och omsorgen om äldre personer är ofta nära verksamheten och har ett omfattande och kvalificerat ansvar för att leda verksamheten så att den får god kvalitet. Därför bör möjligheten att reglera att enhetschefen har lämplig utbildning i särskilda boendeformer, hemtjänst och dagverksamheter för äldre utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Tryggt boende

Hur vi bor påverkar våra möjligheter att leva ett bra, tryggt och självständigt liv också när vi blir äldre. Många äldre vill bo kvar i sin bostad och det område de känner sig hemma i. Andra vill vid förändringar i livet kunna byta boende för att få en modern tillgänglig bostad nära service och kommunikationer eller kanske någon form av gemenskapsboende.

5.1 Fler boendialternativ

Det måste finnas olika boendialternativ för äldre. Detta är i dag svårt, framför allt p.g.a. bristen på hyresrätter. Den marknadsvänliga bostadspolitiken slår hårt mot de äldre som inte har råd att köpa dyra bostadsrätter men behöver en modern lägenhet. Inte minst gäller det de pensionärer som har det sämst ställt, varav de flesta är kvinnor.

Vänsterpartiet har därför medverkat till att i samarbete med regeringen införa investeringsstöd såväl för bostäder särskilt riktade till äldre som för att kunna stimulera byggandet av hyresrätter med rimliga hyror. Det är bra, men det behövs ytterligare åtgärder för att öka utbudet. Det behöver utredas hur såväl befintliga bostäder som de som byggs nu kan möjliggöra för äldre personer att lättare klara sig själva, odla sina intressen och ha ett socialt nätverk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Särskilt boende vid behov

Sedan början av 2000-talet har en omfördelning skett från särskilt boende till insatser i det egna hemmet, och antalet personer som bor i särskilt boende har minskat drastiskt. Samtidigt har antalet äldre ökat i befolkningen. De som är 80 år har blivit nära 10 000 fler sedan 2006, vilket borde ha inneburit ett ökat behov av platser på särskilt boende. Under samma period har fler personer beviljats hemtjänst.

Antalet äldreboendeplatser har minskat och kommunerna har i stället satsat på att fler ska bo hemma med hemtjänst. Fler och fler får avslag på sina ansökningar om särskilt boende. Det är ett sätt att hålla nere kostnadsökningarna när antalet äldre ökar. Vänsterpartiet anser att den här utvecklingen är negativ för kvaliteten inom äldreomsorgen och att den går ut över de äldres behov samt begränsar äldres möjligheter till inflytande och valfrihet. Äldre ska kunna bo hemma så länge de själva vill, men när behovet av stöd ökar och de vill flytta måste det finnas möjlighet till det.

Socialnämnden i kommunen ansvarar för inrättande av särskilda boenden oavsett om behoven beror på demenssjukdom eller fysisk eller psykisk ohälsa. Kommunerna har med gällande lagstiftning också stora möjligheter att utforma särskilda boenden efter olika behov.

Ibland kan skillnaderna i riktlinjer och handläggning variera kraftigt. Antal bifall och avslag bör jämföras mellan kommunerna och även vilka motiv som anges i besluten vid avslag på ansökningar om särskilt boende. Det bör också jämföras i vilken omfattning avslag överklagas och om det finns socioekonomiska skillnader och könsskillnader bland dem som överklagar samt i vilka fall besluten ändras av domstolarna. I utredningen bör det också belysas skillnader i möjlighet att få plats i särskilt boende mellan kvinnor och män eller beroende på socioekonomiska villkor, etnicitet, hbtq, funktionsnedsättning, om man tillhör det samiska folket eller en nationell minoritet. Den bör också se över om kommunernas ekonomi har någon betydelse. Mot bakgrund av detta bör regeringen genomföra en kartläggning kring skillnader i beslut om bistånd till särskilt boende mellan kommunerna och orsaker till dessa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I en sådan utredning bör man också titta särskilt på livssituationen för personer som har fått avslag på ansökan om särskilt boende där huvudorsaken varit oro, ångest och/eller ensamhet. I studien bör också ingå att undersöka i vilken mån andra insatser beviljats dessa personer samt om dessa insatser i så fall visat sig ändamålsenliga och hur den äldre personens möjlighet till delaktighet och inflytande tagits till vara. Med anledning av ovanstående bör en studie göras om livssituationen för personer som blivit nekade plats i särskilt boende där huvudorsaken varit oro, ångest eller ensamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Hemtjänst

6.1 Förenklade regler

I dag upplever många äldre att det är krångligt att vända sig till kommunen för att få hjälp med enkla saker i hushållet. Därför bör bistandsprövningen förenklas för personer som har fyllt 80 år när det gäller hemtjänst och andra sociala insatser. För att behålla rättssäkerhet vid prövningen bör en vägledning till stöd för kommunerna i samband med

detta utvecklas. Det bör också utvecklas ett stöd för hur kommunerna kan arbeta med information till äldre personer om den förenklade prövningen. Detta bör sedan följas upp med fokus på hur äldre personers inflytande och delaktighet samt rättssäkerhet påverkas vid förenklad biståndsprövning. Uppföljningen bör även omfatta hur förutsättningar för jämställd och jämlik omsorg, kommunernas ekonomi samt kvalitet och effektivitet påverkas. Med anledning av att biståndsprövningen i dag upplevs krånglig för många äldre bör biståndsprövningen förenklas för personer som har fyllt 80 år avseende hemtjänst och mindre sociala insatser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Reglera ansvaret för asylsökande i behov av hemtjänst

Kommunen har ett ansvar för vissa sociala insatser till asylsökande, men hur långt detta ansvar sträcker sig är inte helt klart. Frågan är om det är Migrationsverket eller kommunen som är ansvarig för att ge bistånd i form av hemtjänst till asylsökande som är i behov av det. Sveriges Kommuner och Landsting menar att detta bör klargöras. Eftersom insatserna berör människor som tillhör en generellt utsatt grupp är det mycket viktigt att göra detta skyndsamt. Vänsterpartiet vill att frågor kring ansvaret för sociala insatser till asylsökande klargörs genom ändringar i den nu gällande lagstiftningen. Regeringen bör därför skyndsamt se över ett förtydligande i den rättsliga regleringen om ansvaret för hemtjänst för äldre som är asylsökande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Mat är livsviktigt

Nästan 40 000 äldre inom äldreården lider av undernäring (var sjätte person), och ytterligare 100 000 befinner sig i riskzonen. Undernäring kan för äldre ha nästan lika allvarliga konsekvenser som fel läkemedel. Det orsakar stort fysiskt lidande och ökar risken för bl.a. svåråterläkta sår, infektioner och fallskador. Den samlade kostnaden för samhället är svårbedömd, men uppskattningsvis handlar det om över 20 miljarder kronor varje år. Det är nästan lika mycket som samhällskostnaderna för fetma och övervikt.

Genom att tidigt upptäcka undernäring kan åtgärder sättas in innan konsekvenserna blir för stora. Det är därför viktigt att hemtjänstpersonal får utbildning i att upptäcka undernäring. Hemtjänstpersonalen måste exempelvis veta hur den ska reagera på varningssignaler som trötthet, förvirring och halvätta matlådor. De bör följa att de äldre inte tappar vikt och äter dåligt. Måltiderna har också stor betydelse för äldres livskvalitet, inte bara genom att ge energi och näring utan också för att vara ett positivt avbrott i vardagen som bidrar till glädje, gemenskap och meningsfullhet.

Det är viktigt att maten som lagas av hemtjänstpersonalen är näringsrik och att det är mat som den äldre personen tycker är god. I de öppna jämförelser som har gjorts är maten en av de saker de äldre är minst nöjda med. Tyvärr är det i dag mat som går snabbt att laga som prioriteras eller så levereras enbart färdiglagad mat i matlåda.

Vänsterpartiet vill satsa på en god och näringsrik mat lagad från grunden på ekologiska och närproducerade råvaror. Vi anser att hemtjänsten ska laga mat i hemmet när det önskas. Dietister och kostkonsulenter behövs i äldreomsorgen. Lika viktigt är

det med möjligheten att äta tillsammans i matlag eller på serveringar på äldreboenden. Måltiden ska vara en lugn trevlig stund med god mat och möjlighet till samtal.

Regeringen bör utreda möjligheten att genomföra en långsiktig informations- och utbildningsinsats för att få till stånd bättre mat i syfte att förbättra hälsan hos äldre riktad till alla som arbetar med äldre. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Stöd till anhöriga behövs

Andelen äldre över 80 år som får offentlig äldreomsorg har nästan halverats sedan 1980. Tyvärr är inte bättre hälsa bland de äldre den enda orsaken. Äldreomsorgen är den del av välfärdsverksamheterna som sedan 1990-talskrisen har fått minst resurser.

En stor del av omsorgen utförs fortfarande inte av anställd personal utan av anhöriga, som blir tvungna att ta ett större ansvar när det offentliga träder tillbaka. Det bästa anhörigstödet är därför en väl utbyggd äldreomsorg med god kvalitet och tillräckligt med kunngig och engagerad personal. Sambandet mellan en väl utbyggd äldreomsorg och kvinnors deltagande på arbetsmarknaden är också väldigt tydligt.

De som ger anhörigomsorg har oftast gått ned i arbetstid eller slutat arbeta helt, totalt handlar det om omkring 90 000 kvinnor och 50 000 män. Ännu fler har fått minskade arbetsinkomster. Inte sällan påverkas också vardagslivet och livskvaliteten för dem som tar hand om sina anhöriga, t.ex. genom svårigheter att hinna med fritidsaktiviteter och social samvaro. För en del är det så psykiskt och fysiskt ansträngande att det leder till sjukskrivning.

Förutom utbyggnad av äldreomsorgen behöver anhörigstödet utvecklas till dem som vill och kan hjälpa sina närstående eller sin partner. Anhörigorganisationerna spelar en viktig roll som påtryckare, opinionsbildare, kunskapsspridare och som stöd för sina medlemmar. Deras kunskaper och erfarenheter ska tas till vara för att utveckla både äldreomsorgen och anhörigstödet. Organisationerna måste också få förutsättningar att utveckla sina egna verksamheter. Därför bör det utredas hur stödet till anhöriga som vårdar närstående fungerar, där ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv särskilt ska beaktas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Karin Rågsjö (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Linda Snecker (V)

Rossana Dinamarca (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)